

Náučný chodník Kalamárka

Kraj:	Banskobystrický
Okres:	Detva
Geomorfologická jednotka:	Polana
Geologická jednotka:	sopečné pohorie
Chránené územia:	Chránená krajinná oblasť Polana a prírodná pamiatka Kalamárka
Prístup:	bus Detva, Stavanisko a pešo 1,7 km (s prevýšením 205 m) po červenej značke k horárni Kalamárka
Východisko:	(Detva, Kostolná, Stavanisko) horáreň Kalamárka
Trasa:	(Detva, Kostolná, Stavanisko) dva prepojené okruhy na „Zadnej“ Kalamárke („spodný“ a „horný“)
Dĺžka, prevýšenie:	1 km, prevýšenie 30 m
Čas prechodu:	1 h
Počet zastávok:	2 + úvodná lokálna mapa
Náročnosť:	nenáročná trasa

Zameranie chodníka: prírodovedné, archeologické

Typ chodníka: samoobslužný, okružný, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: V blízkosti chodníka prechádza červená turistická značka.

Rok otvorenia: 1997, 2018 obnova

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave.

Textový sprievodca: nie je

Kontakt: ŠOP SR, Správa Chránenej krajinnej oblasti Poľana, J. M. Hurbana 20, 960 01 Zvolen, tel. 045 / 5334 834; Mestský úrad Detva, J. G. Tajovského 7, 962 12 Detva

Poznámka: V názve náučného chodníka, vyskytujúceho sa prakticky len na smerovkách v teréne, je použitý neštandardizovaný variant názvu vrchu Kalamárka.

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Detva. Okresné mesto v ústí Detvianskeho potoka do Slatiny v juhovýchodnej časti Zvolenskej kotliny, obkolesenej zo severu, východu a juhu horskými celkami Poľana, Veporské vrchy, Ostrôžky a Javorie. Jej územie bolo osídlené už v praveku pred 3 000 rokmi (Kalamárka a Lúčna štvrť), no prvá písomná zmienka je až z roku 1638, kedy bola založená ako poddanská obec víglašského panstva. V roku 1787 tu Staroturán Ján Vagač založil prvú bryndziareň na území Slovenska. Do vývoja mestečka v 20. storočí významne zasiahlo vybudovanie Podpolianskych strojární (PPS) v roku 1955 pre výrobu stavebných strojov a špeciálnej techniky (rýpadlá, nakladače ale aj obrnené pásové vozidlá) a následná urbanizácia (Detva-Sídlisko) južne od historického centra, v ktorom sa čiastočne zachovala uličná zástavba s dlhými prízemnými domami. K pamiatkam okrem kostola sv. Františka z Assisi z roku 1806 a ľudových domov patrí aj viacero unikátnych ľudových drevených vyrezávaných polychrómovaných krížov z 19. storočia. Významnými hodnotami sú aj živá tradičná ľudová kultúra, folklór a zvyky ako aj krajinný ráz so zachovanými historickými krajinnými štruktúrami súvisiacimi s valaskou kolonizáciou. Laznícke osídlenie s terasovito usporiadanými poliami pri usadlostiach ľudovej architektúry je rozptýlené po južných svahoch Poľany a severných svahoch Ostrôžok. S regiónom Detvy je neodmysliteľne spätá aj fujara - (pôvodne pastierska) drevená píšťala s tromi dierkami dosahujúca dĺžku cca do 180 cm, vyrábaná z vysušeného dreva najmä bazy, ale i javora, jaseňa či agáta -, v roku 2005 pripísaná na Zoznam svetového dedičstva UNESCO. Ako jedna z najsvojráznejších národopisných lokalít Slovenska hostí Detva od roku 1966 každoročne v druhý júlový víkend Folklórne slávnosti pod Poľanou (prírodný amfiteáter leží asi 1,5 km severne od centra starej Detvy).

Prírodná pamiatka Kalamárka. Chránené územie v južnej okrajovej časti horského celku Poľana severne od Detvy vyhlásené v roku 1977 na ochranu gravitačne rozpadnutého lávového prúdu pôvodnej neogénnej (mladotreťohornej) sopky, budovaného pyroxenickým andezitom. Zvyšok prúdu tvorí zvlnená plošina (max. výška 808 m n. m.) ostro ohraničená okrajovými skalnými stenami charakteru skalného mesta. Od stien, vysokých miestami aj viac ako 10 m, sa oddeľujú skalné veže a ihly rôzne širokými a hlbokými gravitačnými trhlinami. Takýto rozpad okraja lávového prúdu podmienila stratovulkanická stavba Poľany, ktorá spočíva v striedavo na sebe uložených vrstvách masívnych lávových prúdov a menej spevnených a neodolných tufov a tufitov. Pamiatka leží v rámci rozsiahleho chráneného vtáčieho územia Poľana (je súčasťou sústavy Natura 2000). Vrcholovú plošinu využili ľudia už v mladšej dobe bronzovej dobe pred 3 000 rokmi a vybudovali tu **hradisko** - pevnosť zosilnenú kamenozemným valom, na niektorých miestach ešte badateľným. Bolo osídlené ľudom lužickej kultúry, neskôr Kotínmi, ľudom púchovskej kultúry, bolo tu významné slovanské sídlo vo veľkomoravskej a povelkomoravskej dobe. Posledné nálezy sú zo začiatku novoveku, časovo môžu súvisieť so založením Detvy (v roku 1638). Najlepšie viditeľnou antropogénnou stopou je cisterna na

vodu vysekaná do skaly na vrcholovej plošine. Našli sa tu črepy, kopije, meče, praslená, ihlice, časti sekier a zaujímavým nálezom potvrdzujúcim prítomnosť Slovanov je obojsečný meč z veľkomoravského obdobia.

Prírodná rezervácia Mačinová. Chránené územie v masíve Poľany severovýchodne od Kalamárky v doline potoka Mačinová vyhlásené v roku 1993 na ochranu pomerne zachovalých lesných spoločenstiev 4. a 5. vegetačného stupňa, ktoré v juhozápadnej časti rezervácie prechádzajú v bezlesnú skalnú suť s výskytom lišajníkov, machorastov a krov, predstavujúcu estetický prvok územia. Leží v rámci rozsiahleho chráneného vtáčieho územia Poľana (je súčasťou sústavy Natura 2000).

Chránený areál Horná Chrapková. Chránené územie v masíve Poľany východne od Kalamárky na plošine nad pravým svahom doliny Detsvianskeho potoka vyhlásené v roku 1998 na ochranu podmáčaných až mokradných lúk s bohatým floristickým zložením, napr. s ohrozeným žltohlavom európskym (*Trollius europaeus*) a mnohými druhmi z čeľade vstavačovitých (*Orchidaceae*). Lúky sú reprodukčnou lokalitou ohrozených druhov obojživelníkov. Areál leží v rámci územia európskeho významu Detsvianský potok a rozsiahleho chráneného vtáčieho územia Poľana (obe sú súčasťou sústavy Natura 2000).

Chránená krajinná oblasť (CHKO) Poľana. Rozsiahle chránené územie vyhlásené v roku 1981 za účelom ochrany neživej prírody, rastlinných a živočíšnych spoločenstiev a tiež charakteru unikátnej krajiny v oblasti jednej z najväčších vyhasnutých sopiek v Európe, ktorá je zároveň najvyšším sopečným pohorím na Slovensku (kulminuje výškou 1 458 m n. m.). Centrálnu časť územia tvorí mohutná priehlbina - kaldera -, ktorá vznikla prepadnutím sa stien sopečného krátera pozdĺž zlomov a následnými eróznymi-denudačnými procesmi. Na svahoch bývalého treťohorného stratovulkánu - t. j. sopky, ktorá vznikla navršením striedavo na seba sa ukladajúcich vrstiev masívnych lávových prúdov a menej spevnených a neodolných tufov a tufitov - ležia skalné útvary (mnohé vyhlásené za chránené územia) rôzneho pôvodu. Napr. Kalamárka, Melichova skala a stena vodopádu Bystré sú zvyškami andezitových prúdov, ktoré odolali eróznymi-denudačnému rozrušovaniu. Iné, napr. Bátovský balvan alebo Jánošíkova skala, predstavujú relatívne odolné andezitové brekcie či aglomeráty, t. z. lapilly, bomby a bloky spojené tufovým tmelom, odhalené eróznymi-denudačnými procesmi či selektívnym zvetrávaním na strmých svahoch, niekedy skotúlané na dno kaldery. V masíve Poľany je jedinečná - inde na Slovensku sa nevyskytujúca - sieť potokov: na vonkajších svahoch pohoria je excentrická (toky sa rozbiehajú na všetky strany) a na vnútorných svahoch kaldery koncentrická (toky sa zbierajú stredom do potoka Hučava). V rozsahu výškového rozpätia okolo 1 000 m sa v CHKO vyskytujú na relatívne malom území teplomilné aj horské druhy rastlín a živočíchov. Osobitosťou je vrcholová smrečina na Zadnej Poľane, ktorá sa nachádza na najjužnejšom okraji svojho pôvodného areálu v Západných Karpatoch na andezitovom podklade. Z chránených druhov rastlín sa tu vyskytujú napr.: soldanelka uhorská, žltohlav európsky, chvostník jedľovitý, kukučka vencová, rosička okrúhlostá, kosatec sibírsky; z vtáčích druhov: orol kriklavý, výr skalný, kuvičok vrabčí, ďateľ bielochrbtý; stálym obyvateľom je medveď, vlk aj rys. CHKO je od roku 1990 biosférickou rezerváciou UNESCO, patrí do chráneného vtáčieho územia Poľana, a v jej hraniciach ležia viaceré územia európskeho významu (Poľana, Horná Zálomska, Koryto, Kopa a i.) (posledné dve kategórie tvoria sústavu Natura 2000).

Názvy informačných panelov

Vo východisku náučného chodníka pri turistickom smerovníku červenej značky pri horárni Kalamárka stojí panel „Podpoľanie: Kalamárka: lokálna mapa / Local Map“ s vyznačením trasy chodníka. Preto zachováme v názve chodníka tvar **Kalamárka**, hoci inak sa (pre vrch či chránené územie) uvádza názov Kalamárka.

Na trase náučného chodníka v priestore „Zadnej“ Kalamárky stoja dva informačné panely, ktoré sú súčasťou bohatej série (v teréne nečíslovaných) infopanelov mesta Detva s názvom Pozoruhodnosti Detvy / Sights of Detva s názvami:

1. Geologický vývoj / Geological Evolution
2. Archeologické nálezisko Kalamárka / Kalamárka Archeological Site (panel je obojstranný)

V priestore „Prednej“ Kalamárky južne od „Zadnej“, teda mimo v mape znázornenej trasy náučného chodníka, sú ďalšie infopanely:

3. Ochrana prírody / Nature Protection (panel je obojstranný)
4. Zaujímavosti, vyhlíadky, trasy / Attractions, Viewpoints, Trails (panel je obojstranný)

